

# ETLA

**ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS**  
**THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY**

Lönnrotinkatu 4 B, 00120 Helsinki 12, Finland  
tel. 601 322

## Keskusteluaiheita Discussion papers

Juhani Turkkila

NÄKÖKOHTIA REAALISEN NETTO-  
ANSIOTASOINDEKSIN LAATIMI-  
SESTA

No. 15

12.12.1977

This series consists of papers with limited circulation, intended to stimulate discussion. The papers must not be referred or quoted without the authors' permission



## NÄKÖKOHTIA REAALISEN NETTOANSIOTASOINDEKSIIN LAATIMISESTA

Veropaineinflaation tarkasteluun liittyy läheisesti palkansaajien käytettävissä olevien palkkatulojen reaalisen kehityksen mittaaminen<sup>1)</sup>. Tässä keskustelupaperissa pohditaan alustavasti niitä näkökohtia, jotka tulisi ottaa huomioon reaalista nettoansiotasoindeksiä<sup>2)</sup> laadittaessa. Keskustelupaperin laatiminen on katsottu tarpeelliseksi siksi, että veropaineinflaation tarkastelun ohella reaalisen nettoansiotasoindeksiin laatiminen sisältää yleistä mielenkiintoa. Eri-tyisesti viime vuosina pyrkimys palkansaajan käytettävissä olevien palkkatulojen kehityksen seuraamiseen on lisääntynyt<sup>3)</sup>.

Aluksi selvitetään tarkastelun kannalta keskeisiä kokonaistaloudellisia palkkakäsitteitä, minkä jälkeen pohditaan näkökohtia, jotka tulisi ottaa huomioon reaalista nettoansiotasoindeksiä laadittaessa. Näkökohtien luettelo ei pyri olemaan tyhjentävä ja pohdinnassa korostuu mm. tarkasteluun soveltuvien tilastotietojen saatavuuden ongelma. Lopuksi selvitetään palkkatulojen kehitystä yleisesti ja käytettävissä olevien palkkatulojen kehitystä muutaman esimerkin valossa.

- 
- 1) Juhani Turkkila: Julkisen talouden kasvu ja inflaatio - tutkimusluonnos, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen keskusteluaiheita-sarja No. 14, Helsinki 1977.
  - 2) Keskustelupaperissa on käytetty palkansaajien käytettävissä olevien palkkatulojen kehityksen kuvaajan työnimenä termiä "reaalinen nettoansiotasoindeksi".
  - 3) Ks. tästä esim.: "Revenue Statistics of OECD Member Countries 1965-1972", OECD, Paris, 1975 ja vastaavat myöhemmät julkaisut. Suomessa tapahtuneesta kehityksestä ks. myös Juhani Huttunen ja Seppo Roikonen: Reaalinen nettopalkka perhe-tyypeittäin 1965-1976, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D, No. 3/1976. Tutkimukseen liittyvästä arvostelusta ks. Hannu Uusitalo: Tulonjaon kehitys vuosina 1966-1975: Tosiasioita ja tulkintaongelmia, Sosiologia 2/77, ss. 51-63, Forssa 1977.

1. PALKKAKÄSITTEISTÄ

1.1. Yleistä

Yleisessä kielenkäytössä palkalla tarkoitetaan palkansaajan työstään saamia korvauksia rahana ja/tai luontoisetuina. Palkkaa maksetaan yleensä tehdyn aikayksikön tai työsuorituksen mukaan. Niinpä puhutaan esim. vuosi-, kuukausi- ja tuntipalkasta tai urakka- ja kappalepalkasta. Palkkaa voidaan tarkastella työnantajan ja työntekijän näkökulmasta<sup>1)</sup>.

Työnantajan näkökulmasta katsottuna palkoilla tarkoitetaan niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat työvoiman käyttämisestä tuotannontekijänä tuotantoprosessissa. Tehdyltä työajalta maksetut palkat muodostavat välittömät palkkakustannukset. Välillisiä palkkakustannuksia ovat mm. vuosilomapalkat, vapaapäiväpalkat, koulutusajan palkat, lomaltapaluu- raha, sairausajan palkat ym. palkat, joiden maksaminen ei perustu työsuoritukseen. Työnantaja tarkastelee yleensä kustannuksia ja niin muodoi- n myös palkkakustannuksia tuotosyksikköä kohden.

---

1) Kokonaistaloudellisissa tarkasteluissa käytetyistä palkkakäsitteistä ks. esim.: Timo Helelä: Palkka, yhteiskuntatieteiden käsikirja, s. 450, Keuruu 1963; Timo Helelä-Paavo Grönlund-Ahti Molander: Muistio palkkanuevotteluja varten, Suomen Pankin taloustieteellinen tutkimuslaitos, Sarja D:12, Monistettuja tutkimuksia, Helsinki 1965; Paavo Grönlund-O.E. Niitamo: Suomen kansantalouden tilinpito vuosina 1948-64, Tilastollisen päätoimiston monistettuja tutkimuksia n:o 5, Helsinki 1968; Reino Hjerppe-O.E. Niitamo: Uuden SNA:n mukaisen kansantalouden tilinpidon perusrakenne, Tilastokeskuksen tutkimuksia n:o 15, Helsinki 1971.

Palkkakustannukset muodostavat vain osan työnantajan työvoimakustannuksista, joihin maksettujen palkkojen lisäksi voidaan lukea muitakin työvoiman käyttöön liittyviä menoja. Näitä ovat esim. lakisääteiseen sosiaaliturvaan liittyvät kustannukset sekä työnantajien vapaaehtoisesti maksamat työvoimakustannukset. Työnantajien sosiaaliturvakustannuksista ja vapaaehtoisista työvoimakustannuksista käytetään esim. kansantalouden tilinpidossa termiä työnantajain sosiaalikulut.

Palkansaajan näkökulmasta katsottuna palkalla tarkoitetaan hänen saamaansa korvausta suoritetusta työpanosyksiköstä. Palkka on työpanosyksikön hinta. Palkansaajan saamien välittömien palkkatulojen kokonaismäärään tietyinä ajanjaksona vaikuttaa palkan ohella hänen suorittamiensa työpanosten määrä. Kun lisäksi otetaan huomioon välilliset palkkatulot, saadaan palkansaajan ansaitsemat kaikki palkkatulot. Tavallisesti ns. bruttopalkalla tarkoitetaan palkansaajan ansaitsemien välittömien ja välillisten palkkatulojen yhteismäärää jonakin ajanjaksona<sup>1)</sup>.

Palkansaajan (tai palkansaajakotitalouden) kannalta on syytä tehdä ero ansaittujen ja käytettävissä olevien palkkatulojen välillä. Kun palkansaajan bruttopalkasta vähennetään välit-

---

1) Todettakoon, että usein (myös virallisissa julkaisuissa) puhutaan palkoista palkkatulojen synonyymina. Tästä ehkä sinänsä vähäiseksi katsottavasta epäkohdasta ei tässäkään tutkimuksessa ole voitu täysin välttää. Bruttopalkan ohella puhutaan myös bruttoansioista, joilla yleensä tarkoitetaan samaa asiaa eli jonakin ajanjaksona ansaittuja (nimellisiä) markkamääräisiä palkkatuloja.



tömät verot, on kysymys käytettävissä olevista palkkatuloista eli ns. nettopalkasta<sup>1)</sup>. Tätä melko selväpiirteistä nettelyä hämärtää jossain määrin mm. se, tulisiko työnantajain sosiaalikululuista nimenomaan palkansaajan hyväksi katsottavat maksut kuten eläkemaksut lukea ansaittuihin palkkatuloihin. Erotukseksi käytettävissä olevista palkkatuloista voitaisiin puhua esim. käytössä olevista palkkatuloista, joihin luettaisiin palkansaajan nettopalkan ohella palkansaajan hyväksi katsottavat maksut<sup>2)</sup>.

#### 1.2. Ansiotaso, vuosiansio ja reaalin ansiotaso

Jos olisi mahdollista saada tieto homogeenista työtä suorittavan työntekijäryhmän palkkatuloista ja työsuoritusten määristä jonakin ajanjaksona, voitaisiin laskea yksikköpalkka, jota on pidettävä palkkatason ideaalisena kuvaajana. Käytännössä turvaudutaan karkeampiin laskelmiin. On päädytty ns. yleiseen ansiotasolaskelmaan, jonka perustana oleva yksityisen palkansaajan keskiansio saadaan jakamalla tietyn ajanjakson palkkasumma työaikayksikköjen lukumäärällä. Keski-ansio ei ole tällöin välttämättä työpanosyksikön hinta, vaan tietty keskiarvoluku, johon vaikuttavat paitsi erityyppisten töiden yksikköpalkat myös muutokset työpanoksen jakau-

---

1) Nettopalkan ohella puhutaan nettoansioista, käteen jäävistä palkkatuloista ja verotuksen jälkeisistä palkkatuloista.

2) Vrt. esim. Paavo Grönlund: Tulonjaon käsite, Taloustieteellisen Seuran vuosikirja 1972, s. 16. Helsinki 1973.

tumassa eri työtyyppien kesken. Palkansaajien yleisen ansiotason indeksi saadaan painottamalla eri palkansaajaryhmien ansiotason indeksit vastaavilla palkkasummilla<sup>1)</sup>.

Työmarkkinajärjestöjen keskinäisissä palkkaneuvotteluissa sovitaan mm. ohjepalkoista ja palkkojen korotuksista. Nämä esitetään suosituksina siitä, miten suuri korvaus on suoritettava työpanosyksiköstä. Maksetut palkat yleensä poikkeavat ohjepalkoista. Yleinen ansiotasoindeksi kuvaa lähinnä maksettujen palkkojen kehitystä.

Jakamalla koko kansantalouden tai jonkin elinkeinon palkkasumma eli kaikki palkkatulot tehtyjen työvuosien määrällä saadaan keskimääräiset markkoissa ilmaistut vuosipalkat (vuosiansiot), joiden perusteella voidaan laatia vuosiansioindeksit (keskiansioindeksit). Sopimusvaikutusten ja palkkojen liukuman lisäksi vuosiansioiden kehitykseen vaikuttavat kaikki työvoiman rakenteessa tapahtuvat muutokset.

Kunakin vuonna ansaittujen palkkatulojen muutos eli ns. nimellisansioiden muutos ei kuvaa palkkatulojen ostovoiman kehitystä. Yleisen käytännön mukaan palkansaajien reaalisen

---

1) Edellä lueteltujen lähdeviitteiden ohella ansiotason käsitettä, mittaamista ym. ansiotasoon liittyviä seikkoja on käsitelty mm. seuraavissa julkaisuissa:  
O.E. Niitamo: Palkansaajien ansiotasoa ja palkkasummia kuvaava neljännesvuositilasto, Tilastokatsauksia 10/1958, Helsinki 1958, ja artikkelissa mainitut julkaisut sekä Palkkatilastojen kehittämistyöryhmän muistio, Tilastokeskuksen muistio N:o 37, Helsinki 1976.

ansiotason kehitystä tiettyyn perusvuoteen verrattuna kuvataan jakamalla palkansaajien yleinen ansiotasoindeksi vastaavan ajankohdan elinkustannusindeksillä. Samaa menettelyä voidaan soveltaa vuosiansiotasoindeksin suhteen. Reaalinen ansiotasoindeksi kertoo, kuinka työyksiköstä saadun korvauksen ostovoima on kehittynyt kulutushyödykemerkkinoilla.

## 2. NÄKÖKOHTIA REAALISEN NETTOANSIOTASOINDEKSIN LAATIMISESTA

### 2.1. Yleistä

Esitetty reaalinen ansiotasoindeksi ei ota huomioon välittömän verotuksen vaikutusta eikä niin ollen mittaa käytettävissä olevien palkkatulojen ostovoiman kehitystä. Välittömän verotuksen vaikutus tulisi ottaa huomioon siten, että palkansaajan bruttopalkasta vähennettäisiin välittömät verot ja näin saadut käytettävissä olevat palkkatulot (tai niiden indeksit) jaettaisiin vastaavalla asiaan kuuluvalla hintaindeksillä kuten elinkustannusindeksillä. Tällä tavoin saatu indeksi kuvaisi käytettävissä olevien palkkatulojen ostovoiman kehitystä yksityisen palkansaajan tapauksessa<sup>1)</sup>.

---

1) Tässä ei oteta huomioon ns. säästämisen ongelmaa, josta ks. esim. O.E. Niitamo, ma. s. 52 tai Kari Alho: Reaalitulon käsitteestä ja sen mittaamisesta, ss. 13-16, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen keskusteluaiheita-sarja No. 11, Helsinki 1977.

Reaalisen nettoansiotasoindeksin muodostamiseen liittyy kuitenkin yksilötasolla, ryhmätasolla ja koko kansantalouden tasolla indeksien laatimiseen liittyvien yleisten ongelmien ohella eräitä erityisongelmia<sup>1)</sup>. Yhtä näistä, nimittäin kysymystä siitä, mitä hintaindeksiä käytetään tulojen deflatoinnissa reaalisen kehityksen osoittamiseksi, pohdittiin alustavasti jo edellä. Reaalisen nettoansiotasoindeksin laadinnan kannalta muut erityisongelmat ovat<sup>2)</sup>:

- mikä palkkatulo valitaan tarkastelun pohjaksi,
- eri tulotasolla verojen suhteellinen osuus tuloista on eri suuri valtion progressiivisen tuloveroasteikon vuoksi,
- tuloista tehtävät vähennykset ja niin ollen verotettavat tulot vaihtelevat samalla tulotasolla,
- samalla tulotasolla verojen osuus tuloista on erilainen mm. siitä syystä, että veroäyrin hinta vaihtelee kunnittain,
- palkansaajalla on muutakin tuloa kuin palkkatuloa ja tästä syystä palkkatulosta johtuvan tuloveron osuus saattaa olla vaikeasti määriteltävissä,
- veronkantojärjestelmän vaikutukset.

---

1) Indeksisarjojen konstruoinnissa esille tulevista yleisistä ongelmista ks. Yrjö O. Vartia: Relative Changes and Index Numbers, ss. 92-95, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja A 4, Helsinki 1976.

2) Erityisongelmien luettelo korostaa mm. Suomen verotusjärjestelmään liittyviä institutionaalisia olosuhteita.

Indeksin aiotulle käytölle asetettujen tavoitteiden tulisi määrätä, millä tavoin indeksi pyritään konstruoimaan. Esimerkiksi verotilastojen pohjana olevan yksityiskohtaisen aineiston perusteella on mahdollista tarkastella välittömän verotuksen vaikutusta tuloihin yksityisen palkansaajan tapauksessa. Palkansaajien tuloista ja heidän maksamistaan välittömistä veroista on olemassa myös kokonaisuutta kuvaavia tilastotietoja, joiden pohjalta voidaan arvioida mennyttä kehitystä. Veropaineinflaation tarkasteluun soveltunee kuitenkin paremmin menettely, jossa laaditaan vuotuista nettoansiotasoa kuvaavat lukusarjat ns. hypoteettiselle palkansaajalle.

Edellä esitettyjen erityisongelmien tarkastelussa onkin lähdetty siitä, että muodostetaan hypoteettinen palkansaaja, jonka keskeisiä verotukseen vaikuttavia tekijöitä selvitetään. Menneen kehityksen tarkastelun ohella menettelyä voidaan käyttää myös arvioitaessa välittömän verotuksen tuleva vaikutusta palkansaajan käytettävissä oleviin palkkatuloihin. Esimerkiksi verotuksen suunnittelussa tapa on käyttökelpoinen. Palkkaneuvotteluissa otetaan huomioon menneen kehityksen ohella myös tuleva kehitys, joten menettely soveltuu tähänkin tarkoitukseen.

## 2.2. Erityisongelmien tarkastelua

### 2.2.1. Palkkatulo

Kysymys siitä, mikä palkkatulo valitaan tarkastelun pohjaksi, on monitahoinen. Ratkaistavana on mm., miten välilliset palkkatulot otetaan huomioon indeksiä laadittaessa. Esimerkiksi yleinen ansiotasoindeksi jättää huomioon ottamatta mm. lomaltapaluurahan vaikutuksen. Verotuksen kannalta on luonnollista ottaa tarkastelun kohteeksi palkansaajan tapauksessa hänen kalenterivuoden aikana ansaitsemansa veronalainen bruttopalkka, johon välittömien palkkatulojen ohella myös välilliset palkkatulot suurimmaksi osaksi luetaan. Täten esim. lomarahaa tulee ottaa huomioon palkkatuloissa reaalista nettoansiotasoindeksiä laadittaessa.

Palkansaajan vuoden aikana ansaitsema bruttopalkka riippuu paitsi ansiotasosta myös työpanoksen määrästä. Tällöin esimerkiksi kahden samaa palkkaa ansaitsevan palkansaajan tapauksessa vain osan aikaa vuodesta ansiotyössä olevan palkansaajan vuotuinen bruttopalkka on luonnollisesti pienempi kuin koko vuoden työskentelevän palkansaajan bruttopalkka ja tämä vaikuttaa puolestaan palkansaajan maksamien välittömien verojen suuruuteen ja suhteelliseen osuuteen palkkatuloista. Reaalista nettoansiotasoindeksiä hypoteettiselle palkansaajalle laadittaessa tulee mahdollisuuksien mukaan lähteä säännöllisen (vuotuisen) työajan mukaisista palkkatuloista. Näin siksi, että valtaosa palkansaajista työsken-

telee laeissa yms. määrätyn (säännöllisen) työajan puitteissa ja indeksin tulee kuvata lähinnä "normaalilla" työpanoksella saavutetun nettopalkan kehitystä<sup>1)</sup>.

Säännöllisellä työajalla tarkoitetaan yleensä sitä aikaa, joka on määrätty laeilla, asetuksilla tai sopimuksilla työpäivän, työviikon tai vastaavan työperiodin pituudeksi. Periaatteessa on mahdollista laskea teoreettinen säännöllinen vuotuinen työaika. Yksilötasolle sovellettuna säännöllinen vuotuinen työaika kuvaa tuntimäärää, jonka palkansaaja on työsopimuksensa mukaisesti sitoutunut olemaan työssä. Tämän tiedon perusteella voidaan laskea säännöllisen työajan mukainen vuotuinen bruttopalkka, kun keskituntiansio tiedetään. Kuitenkin todella tehtyyn vuotuiseen työaikaan vaikuttavat säännöllisen työn ohella mm. ylitöiden ja poissaolojen määrä sekä lomien ja arkipyhien määrä. Ylitöiden määrällä on puolestaan merkitystä keskituntiansioiden määräytymisessä. Saatavilla olevan tilastoaineiston pohjalta ei voida laskea puhdasta säännöllisen työajan mukaista bruttopalkkaa, vaan joudutaan tyytymään tietoon, jossa esim. ylitöiden vaikutusta keskituntiansioihin ei ole puhdistettu. Erillistutkimuksin voitaisiin arvioida ylitöiden vaikutus bruttopalkan kehitykseen<sup>2)</sup>.

---

1) Vrt. esim. mainittu Tilastokeskuksen muistio, s. 43.

2) Työaikaan liittyvistä kysymyksistä ks. esim. Talousneuvoston työryhmäraportti 2/77: Työaika, Helsinki 1977. Palkkauksen tilastointia yrityksen kannalta on selvitetty mm. STK:n julkaisemassa kirjassa: Palkkahallinnon laskentatoimi, Jyväskylä 1975.

### 2.2.2. Tulotaso

Koska verojen suhteellinen osuus tuloista on eri suuri eri tulotasoilla valtion progressiivisen tuloveroasteikon vuoksi, niin nettoansiotasoindeksit tulisi laatia tulotasoindeksit. Tarkastelussa tulee selvittää erikseen toisaalta valtion tuloveron vaikutus ja toisaalta muiden tuloverojen vaikutus.

Palkkaneuvotteluissa kiinnitetään usein erityistä huomiota teollisuuden työntekijöiden ansiotason kehitykseen. Niinpä yhtenä tarkastelukohteena voisi olla teollisuuden työntekijän keskituntiansion perusteella laskettu reaalisien nettoansiotasoindeksin kehitys. Vaihtoehtona voidaan ajatella kaikkien palkansaajien keskituntiansioiden mukaan lasketun hypoteettisen palkansaajan reaalisien nettoansiotason kehityksen kuvaamista.

### 2.2.3. Vähennykset

Veronalaisesta tulosta tehtävät vähennykset vaihtelevat mm. palkansaajan tuloista, asuinpaikkakunnasta, iästä ja perhesuhteista riippuen. Osa vähennyksistä voidaan laskea, kun nämä seikat ovat tiedossa. Sen sijaan ns. yksilöllisiä vähennyksiä kuten matkakuluja, sairauskuluja, maksettuja korkoja jne. ei voida arvioida tulotasoindeksin ilman näitä seikkoja koskevia erillisiä tilastotietoja. Indeksiksi voi-



daankin ensin laatia niin, että ns. yksilölliset vähennykset jätetään laskelmien ulkopuolelle. Toisena mahdollisuutena on arvioida yksilölliset vähennykset esim. tulotasoitain ja soveltaa näitä hypoteettisen palkansaajan tapauksessa huolimatta menettelyyn mahdollisesti sisältyvästä harhasta.

#### 2.2.4. Asuinpaikka

Asuinpaikkakunnittain verotuksen osuus tuloista on erilainen, koska kunnissa veroäyrin hinta vaihtelee. Kun kuntien äyrimäärillä painotettu veroäyrin keskihinta oli vuonna 1976 toimitetussa verotuksessa 15.55 penniä, niin korkein veroäyrin hinta oli 18.5 penniä ja alhaisin 12.0 penniä<sup>1)</sup>. Näin ollen indeksiä laadittaessa veroäyrin hinnoissa paikkakunnittain ilmenevä ero tulee ottaa huomioon. Käytännössä olisi ilmeisesti tarkoituksenmukaisinta seurata palkansaajien ansiotason kehitystä kunnissa, joissa palkansaajien lukumäärä on sekä absoluuttisesti että suhteellisesti riittävän suuri, jotta se edustaisi mahdollisimman tyypillistä kehitystä.

---

1) Kunnallisverotus vuonna 1976, Suomen Kunnallisliiton kunnallistilasto-sarja 1976/8, Helsinki 1977.

#### 2.2.5. Muut näkökohdat

Koska palkansaajalla on usein myös muuta tuloa kuin palkkatuloa, on jossain määrin vaikeata arvioida, mikä osuus valtion tuloverosta johtuu palkkatulosta ja mikä osuus muusta tulosta. Jos palkansaajilla tarkoitetaan niitä henkilöitä, joiden palkkatulot jonakin vuonna ylittävät tietyn markkamäärän tai joiden veronalaisista tuloista palkkatulojen osuus on yli 90 %, ei ongelma käytännössä liene kovin merkittävä. Esimerkiksi vuonna 1976 toimeenpannussa verotuksessa palkansaajien palkkatulot olivat keskimäärin 97.6 % heidän veronalaisista tuloistaan<sup>1)</sup>. Luonnollista on, että yksittäistapauksissa palkkatulojen osuus kokonaistuloista saattaa poiketa huomattavastikin keskimääräisestä osuudesta.

Veronkantojärjestelmän vaikutukset liittyvät mm. ennakoon maksettujen verojen ja lopullisesti maksuunpantujen verojen välillä syntyvään eroon, maksatussäännöksiin (esim. veronpalautusten maksaminen) sekä esim. erikoistapauksena verolainaan. Tällöin tulee pohdittavaksi ajoitustekijöiden vaikutukset reaalisien nettoansiotasoon kehitykseen. Näillä tekijöillä saattaa olla joskus huomattavakin vaikutus erityisesti lyhyellä tähtäyksellä reaalisten nettoansioiden kehitykseen<sup>2)</sup>.

---

1) Verohallituksen tilastotiedotus: Tulojen ja varallisuuden perusteella maksuunpannut verot vuodelta 1975 toimitetussa verotuksessa, Helsinki 1977.

2) Veronkantojärjestelmän vaikutuksista tarkemmin ks. Christian Edgren: Veronkannon aiheuttamista viiveistä verotusjärjestelmässä, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen keskusteluaiheita-sarja No. 16, Helsinki 1977.

Nettoansioiden ostovoiman kehityksen osoittamiseksi netto-ansiot tulee jakaa asiaan kuuluvalla hintaindeksillä. Kuten reaalisien ansiotason kehityksen kuvaamiseen niin myös reaalisien nettoansiotason kehityksen kuvaamiseen soveltuu hintaindekseistä parhaiten elinkustannusindeksi<sup>1)</sup>. Indeksien laatimisen pohjana oleva hyödykevalikoima vastannee parhaiten palkansaajien kulutuksen rakennetta. Esimerkiksi vuoden 1957 kuluttajan hintaindeksin laatiminen perustuu väestökeskusten palkansaajien kulutusbudjetteihin<sup>2)</sup>. Tällä hetkellä laskettavaan kuluttajahintaindeksiin (1972 = 100) sisältyvät mm. väestöryhmittäiset indeksit<sup>3)</sup>. Palkkaneuvotteluissa hintojen kehitystä seurataan ilmeisesti lähinnä elinkustannusindeksin kokonaisindeksin muutosten perusteella.

#### 2.2.6. Yhteenveto

Edellä esitetyn perusteella voidaan laatia vuotuista nettoansiotasoa kuvaavat lukusarjat palkansaajalle tai palkansaajaryhmille, kun otetaan huomioon palkansaajan

- tulotaso (=vuosipalkka säännöllisen työajan mukaan),

- 
- 1) Elinkustannusindeksiä on käytetty yleisnimityksenä kulu-  
tushyödykkeiden vähittäishintojen kehitystä kuvaaville  
virallisille hintaindekseille.
  - 2) Ks. esim. Heikki Pärnänen: Indeksi, Yhteiskuntatieteiden  
käsikirja, ss. 160-161, Keuruu 1963.
  - 3) Pentti Tuominen-Timo Puustinen: Kuluttajahintaindeksi,  
menetelmät ja käytäntö, Tilastokeskuksen tutkimuksia  
N:o 38, Helsinki 1976.

- ikä,
- perhesuhteet,
- lasten lukumäärä,
- aviopuolison mahdollinen työssäolo,
- asuinpaikka,
- (yksilölliset vähennykset).

Näiden tietojen perusteella voidaan laskea tietyn tulotason omaavan (hypoteettisen) palkansaajan nettoansiot vuosittain. Nettoansioiden muutokset tällä palkansaajalla heijastelisivat verotuksessa tapahtuneita muutoksia. Nämä muutokset saattaisivat johtua mm. tulotason kohoamisesta aiheutuvan verojen osuuden suurenemisesta (esim. silloin kun verotaulukot ja muut verotukseen liittyvät seikat pidetään muuttumattomina) tai verotusperusteiden muuttumisesta.

Arvioitaessa tältä pohjalta välittömän verotuksen vaikutusta käytettävissä olevien palkkatulojen kehitykseen on otettava huomioon, että kysymyksessä on nimenomaan hypoteettinen palkansaaja, jolla ei ole välttämättä eikä edes todennäköisesti vastinetta todellisuudessa. Yksityisen palkansaajan ansiotason kehitys saattaa todellisuudessa vaihdella suhteessa muiden palkansaajien ansiotason kehitykseen ja suhteessa keskiansioiden kehitykseen, hänen perhesuhteissaan saattaa tapahtua muutoksia, asuinpaikka voi vaihtua jne. Kaikki nämä seikat vaikuttavat verotukseen.

Yksi mahdollinen tapa on, että seurataan jonkun ammattiryhmän keskiansioiden perusteella laaditun hypoteettisen palkansaajan reaalisten nettoansioiden kehitystä<sup>1)</sup>. Tällöin pyritään selvittämään esim. paljonko tietynlaisessa samassa työssä oleva työntekijä tai toimihenkilö, jonka kohdalla verotukseen vaikuttavat seikat (esim. asuinpaikkakunta, perhesuhteet) on oletettu muuttumattomiksi, voi ostaa kulutushyödykkeitä vuoden normaalityössä ansaitsemillaan palkkatuloilla.

On syytä korostaa näiden tietojen ja olettamusten perusteella tehtävien laskelmien kehityksen suuntaa osoittavaa luonnetta. Tapahtuneen kehityksen täsmällinen ja tarkka kuvaaminen vaatii yksityiskohtaisempia tietoja verotukseen vaikuttavista tekijöistä.

Edellä on ollut puhe ns. hypoteettisen palkansaajan tai palkansaajaryhmän reaalisen nettoansiotasoindeksin laati-  
misesta. Indeksien tarkoituksena on kuvata kulloinkin tarkastelun kohteena olevan palkansaajan tai palkansaajaryhmän käytettävissä olevien palkkatulojen ostovoiman kehitystä. Menettelyn on katsottu soveltuvan mm. veropaineinflaation tarkasteluun. Olisi tietysti mielenkiintoista vertailla, missä määrin esimerkiksi tältä pohjalta laaditun keskituloisen palkansaajan reaalisten nettoansioiden kehitys

---

1) Tätä menettelyä ovat soveltaneet mm. Juhani Huttunen ja Seppo Roikonen tutkimuksessaan.

poikkeaa siitä kehityskuvasta, joka saadaan, kun keski-  
tuloisten palkansaajien käytettävissä olevien tulojen  
reaalinen kehitys lasketaan verotilaston aineiston poh-  
jalta. Vertailu voitaisiin tehdä myös koko palkansaaja-  
väestöä koskevana.

### 3. PALKKATULOJEN KEHITYSPIIRTEITÄ SUOMESSA 1960-1975

#### 3.1. Yleinen kehitys

Palkkatulot ovat muodostaneet merkittävän osan kansantalou-  
temme kokonaistuloista vuosina 1960-1975. Palkkasumma oli  
vuonna 1975 noin 45 miljardia markkaa eli 56 % kansantulos-  
ta<sup>1)</sup>. Vastaava osuus oli vuonna 1960 noin 51 %. Palkkatulo-  
jen kansantulo-osuus on vaihdellut vuosittain mm. talou-  
dellisesta suhdannetilanteesta riippuen, mutta vuosien  
1960-1975 kehityksen mukaan osuus on keskimäärin ottaen  
lievästi kohonnut. Osuuden kohoaminen on aiheutunut mm.  
kansantalouden rakennemuutoksista kuten elinkeinorakenteen  
muutoksista<sup>2)</sup>.

Palkkasumma kasvoi vuodesta 1960 vuoteen 1975 noin seitse-  
mänkertaiseksi eli vajaat 14 % vuodessa. Palkkasumman nou-  
su johtui työpanoksen lisääntymisestä ja ansioiden kohoami-  
sesta. Palkansaajien työllisyys työvuosissa mitattuna oli

---

1) Lähteenä kokonaistaloudellisessa tarkastelussa on ollut  
kansantulotilasto.

2) Ks. esim. Ahti Molander-Heikki Aintila-Jukka Salomaa:  
Vakautuksen vaikutus hinta- ja palkkatasoon, ss. 44-55.  
SITRAn julkaisuja, sarja B N:o 5, Helsinki 1970.

vuonna 1960 vajaat 1.3 miljoonaa työvuotta ja vuonna 1975 runsaat 1.7 miljoonaa työvuotta. Palkansaajien vuosiansiot kohosivat tarkastelukautena vajaasta 5000 markasta runsaaseen 25000 markkaan eli viisinkertaisiksi.

Työnantajain sosiaalikulut olivat vuonna 1975 noin 9.7 miljardia markkaa ja osuus kansantulosta oli runsas 12 %. Vastaava osuus oli vuonna 1960 noin 5.5 %. Palkkojen ja työnantajain sosiaalikulujen yhteenlaskettu osuus kansantulosta on kohonnut vuodesta 1960 vuoteen 1975 noin 11.5 prosenttiyksikköä.

Yleisen ansiotasoindeksin mukaan palkansaajien ansiotaso kohosi vuodesta 1960 vuoteen 1975 keskimäärin 11.2 % vuodessa. Elinkeinoittainen kehitys ilmenee taulukosta 1, jossa on esitetty ansiotason kehitys indeksin muodossa sekä indeksien keskimääräiset vuosimuutokset. Taulukossa ovat myös eri elinkeinojen palkkasummaosuudet koko palkkasummasta vuosina 1960 ja 1975. Taulukosta voidaan todeta, että teollisuuden palkansaajien ansiotason kehitys on noudattanut yleisen ansiotason keskimääräistä kehitystä. Keskimääräistä nopeammin on kehittynyt maa- ja metsätalouden alalla työskentelevien palkansaajien ansiotaso. Keskimääräistä hitaampaa on ollut palveluelinkeinojen palkansaajien ansiotason kehitys.

Taulukko 1. Palkansaajien yleisen ansiotasoindeksin kehitys elinkeinoittain vuodesta 1960 vuoteen 1975

| Elinkeino                        | Osuus palkkasummasta, % |        | Ansiotasoindeksi<br>(1960 = 100) |                                         |
|----------------------------------|-------------------------|--------|----------------------------------|-----------------------------------------|
|                                  | 1960                    | 1975   | 1975                             | Keskimmä-<br>räinen vuo-<br>simuutos, % |
| Maa- ja metsätalous              | 8.3                     | 4.0    | 660                              | 13.4                                    |
| Teollisuus                       | 33.4                    | 34.2   | 493                              | 11.2                                    |
| - työntekijät                    | (25.1)                  | (23.1) | 526                              | 11.7                                    |
| Rakennustoiminta                 | 15.4                    | 13.5   | 534                              | 11.8                                    |
| Liikenne                         | 8.1                     | 7.2    | 445                              | 10.5                                    |
| Kauppa                           | 10.3                    | 10.2   | 421                              | 10.0                                    |
| Pankit ja vakuutus-<br>laitokset | 2.2                     | 3.4    | 481                              | 11.0                                    |
| Asuntojen omistus                | 0.5                     | 0.3    | 379                              | 9.3                                     |
| Yleinen hallinto                 | 6.0                     | 7.0    | 392                              | 9.5                                     |
| Palvelukset                      | 15.8                    | 20.2   |                                  |                                         |
| Kaikki palkansaajat              | 100.0                   | 100.0  | 489                              | 11.2                                    |

Lähde: Kansantulotilasto

Vertailun vuoksi on laadittu taulukko 2, josta ilmenevät elinkeinoittain palkansaajien vuosiansiot laskettuna maksetun palkkasumman ja tehdyn työpanoksen suhteena sekä vuosiansioiden keskimääräiset muutosprosentit. Taulukossa on esitetty myös palkansaajien tuhansissa työvuosissa mitattu



työllisyys. Palkansaajien vuosiansiot kohosivat keskimäärin 11.6 % vuodessa tarkasteluajanjaksona 1960-1975. Saadut elinkeinoittaiset vuosimuutokset poikkeavat jonkin verran vastaavista yleisen ansiotasoindeksin vuosimuutoksista mm. työvoiman rakenteessa tapahtuneiden muutosten ja laskentateknisten syiden vuoksi.

Taulukko 2. Palkansaajien vuosiansiot ja työllisyys elinkeinoittain vuosina 1960 ja 1975

| Elinkeino                   | Palkansaajien vuosiansiot |        |                               | Palkansaajien työllisyys, 1000 työvuotta |         |
|-----------------------------|---------------------------|--------|-------------------------------|------------------------------------------|---------|
|                             | 1960                      | 1975   | Keskimääräinen vuosimuutos, % | 1960                                     | 1975    |
|                             | Markkaa                   |        |                               |                                          |         |
| Maa- ja metsätalous         | 4 150                     | 29 870 | 14.0                          | 128.8                                    | 60.7    |
| Teollisuus                  | 4 995                     | 25 628 | 11.5                          | 424.2                                    | 596.7   |
| - työntekijät               | 4 500                     | 23 059 | 11.5                          | (355.3)                                  | (449.1) |
| Rakennustoiminta            | 5 590                     | 31 105 | 12.1                          | 175.2                                    | 194.7   |
| Liikenne                    | 4 956                     | 24 551 | 11.2                          | 105.1                                    | 130.9   |
| Kauppa                      | 4 046                     | 20 163 | 11.3                          | 161.4                                    | 227.3   |
| Pankit ja vakuutuslaitokset | 6 709                     | 35 266 | 11.7                          | 21.3                                     | 42.8    |
| Asuntojen omistus           | 2 543                     | 7 977  | 7.9                           | 12.7                                     | 17.9    |
| Yleinen hallinto            | 5 346                     | 27 525 | 11.6                          | 72.6                                     | 114.0   |
| Palvelukset                 | 5 236                     | 25 668 | 11.2                          | 191.7                                    | 352.2   |
| Kaikki palkansaajat         | 4 929                     | 25 785 | 11.6                          | 1293.0                                   | 1737.2  |

Lähde: Kansantulotilasto

Elinkustannukset kohosivat vuodesta 1960 vuoteen 1975 keskimäärin 7.2 % vuodessa. Näin ollen palkkatulojen reaali-  
nen ostovoima (mitattuna yleisen ansiotason kohoamisella  
verrattuna elinkustannusten nousuun) lisääntyi tarkastelu-  
ajanjaksona keskimäärin 3.7 % vuodessa. Jos vertailupohja-  
na käytetään vuosiansioiden kehitystä, reaaliansioiden vas-  
taava lisäys oli 4.1 % vuodessa.

Tulo- ja omaisuustilastossa on esitetty verotusaineiston  
pohjalta lasketut palkansaajien veronalaiset tulot ja pal-  
kansaajien maksamat verot. Koska palkansaajien tulot ovat  
enimmäkseen palkkatuloja, voitaneen tilastoista todettua  
tulojen kehitystä pitää karkeana arviona myös palkansaa-  
jien palkkatulojen kehityksestä. Kun jaetaan palkansaajien  
ansaitsemien tulojen ja heidän maksamien verojen erotus  
palkansaajien lukumäärällä, saadaan palkansaajaa kohti las-  
kettu vuotuinen nimellinen nettotulo.

Palkansaajaa kohti laskettu bruttotulo lisääntyi vuodesta  
1960 vuoteen 1975 keskimäärin 11.9 % vuodessa. Palkansaa-  
jaa kohti laskettu nettotulo lisääntyi noin 10.3 % vuodes-  
sa. Bruttotulon reaalinen ostovoima kohosi tarkasteluajan-  
jaksona keskimäärin 4.4 % vuodessa ja vastaava nettotulon  
kasvu oli 2.9 %.

### 3.2. Käytettävissä olevien palkkatulojen kehitys

Käytettävissä olevien palkkatulojen nimellistä ja reaalis-  
ta kehitystä valaistaan muutaman hypoteettisen esimerkin  
avulla<sup>1)</sup>. Esimerkeissä on palkansaajien vuosiansiot lasket-  
tu keskituntiansioiden kehityksen perusteella.

Palkansaajakotitaloudet ovat seuraavat:

- 1) miesteollisuustyöntekijä, yli 24-vuotias, ei  
naimisissa;
- 2) miesteollisuustyöntekijä, naimisissa, vaimo  
kotona, 2 lasta;
- 3) teollisuustyöntekijäaviopari, 2 lasta.

Laskelmat on tehty vuosilta 1960-1975. Esimerkkitapauksis-  
sa palkansaajakotitalouksien käytettävissä olevat palkka-  
tulot ovat lisääntyneet tarkasteluajanjaksona 1960-1975  
reaalisesti keskimäärin 2.5 % vuodessa. Keskimääräiset kas-  
vuprosentit eivät juuri eroa toisistaan; kasvuprosentit oli-  
vat esimerkeittäin nimittäin seuraavat: 2.3, 2.5 ja 2.4.  
Verrattuna reaalian ansiotasoindeksiin kehitykseen käytet-  
tävässä olevien palkkatulojen reaalin lisäys on ollut  
esimerkkitapauksissa tarkasteluajanjaksona keskimäärin  
1-1.5 prosenttiyksikköä hitaampaa. Kuviossa 1 on esitetty  
reaalian bruttoansiotasoindeksiin ja reaalian nettoansio-  
tasoindeksiin muutosprosentit vuosina 1961-1975 esimerkki-  
tapauksessa 2.

---

1) Laskelmaesimerkeistä ks. Tauno Ranta: Ansiokehitys,  
artikkeli Päiviö Hetemäen juhlaulkaisussa "Tosi suoma-  
lainen", ss. 201-219, Helsinki 1973.

Taulukossa 3 on esitetty teollisuustyöntekijän (esimerkkitapaus 2) bruttopalkan, välittömien verojen ja nettopalkan nimellinen ja reaalin kehitys vuodesta 1960 vuoteen 1975. Taulukossa on esitetty myös työnantajan sosiaalikulujen kehitys kyseisessä esimerkkitapauksessa<sup>1)</sup>. Asian havainnollistamiseksi on tehty kuvio 2, johon on piirretty palkansaajan nimelliset brutto- ja nettopalkat vuosina 1960-1975. Nettopalkan ostovoiman kehityksen osoittamiseksi nettopalkka on deflatoitu elinkustannusindeksillä. Kuvioista selviää myös työnantajan sosiaalikulujen nimellinen kehitys.

Miesteollisuustyöntekijän nimellinen bruttopalkka lisääntyi keskimäärin 11.2 % vuodessa tarkasteluajanjaksona. Bruttopalkasta maksetut välittömät verot (valtion tulovero, kunnallisvero sekä vakuutetun sosiaaliturvamaksut) kohosivat keskimäärin 16.8 % vuodessa. Kun verojen osuus bruttopalkasta oli vuonna 1960 noin 13 %, niin vastaava osuus oli vuonna 1975 noin 27 %. Nettopalkan nimellinen vuotuiskasvu oli noin 10 %. Työnantajan sosiaalikulujen lisäys oli keskimäärin 16.2 % vuodessa. Kokonaisuudessaan työnantajan työvoimakustannukset kohosivat keskimäärin noin 12 % vuodessa. Julkisen vallan saamat välittömät verot olivat vuonna 1960 noin 15.5 % työnantajan työvoimakustannuksista ja vastaava osuus oli vuonna 1975 noin 29 %.

---

1) Työnantajain sosiaalikulujen kehityksestä ks. Kari Sihtola: Teollisuuden välilliset työvoimakustannukset 1973, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisuja B 11, Helsinki 1975.

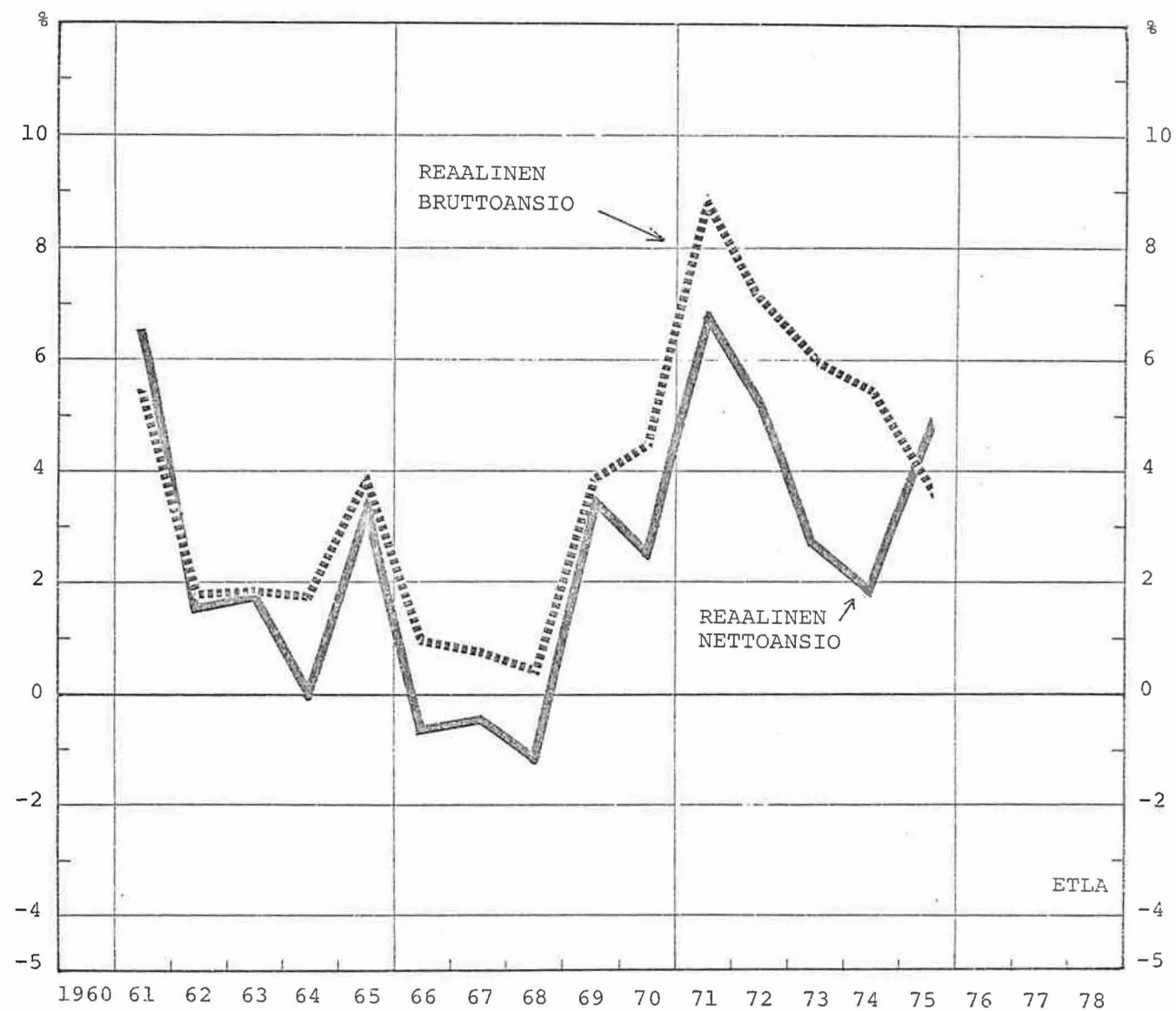
Taulukko 3. Teollisuustyöntekijän palkkatulojen ym. kehitys vuodesta 1960 vuoteen 1975<sup>a)</sup>

| Muuttuja                                                   | 1960    | 1975   | Keskimääräinen vuosimuutos, % |                              |
|------------------------------------------------------------|---------|--------|-------------------------------|------------------------------|
|                                                            | Markkaa |        | Nimellinen                    | Reaali-<br>nen <sup>b)</sup> |
| (1) Bruttopalkka                                           | 5 684   | 27 757 | 11.2                          | 3.7                          |
| (2) Välittömät verot                                       | 732     | 7 454  | 16.8                          | 9.0                          |
| (3) Nettopalkka                                            | 4 952   | 20 303 | 9.9                           | 2.5                          |
| (4) Työnantajan sosiaaliturva-<br>maksut                   | 256     | 2 480  | 16.3                          | 8.5                          |
| (5) Työnantajan muut sosiaali-<br>kulut                    | 426     | 4 039  | 16.2                          | 8.4                          |
| (6) Julkisen vallan saamat välit-<br>tömät verot (2) + (4) | 988     | 9 934  | 16.6                          | 8.8                          |
| (7) Työnantajan työvoimakustan-<br>nukset (1) + (4) + (5)  | 6 366   | 34 276 | 11.9                          | 4.4                          |

a) Hypoteettinen esimerkki, ks. tarkemmin teksti.

b) Nimellinen kehitys deflatoitu elinkustannusindeksillä.

KUVIO 1. TEOLLISUUSTYÖNTEKIJÄN (MIES, NAIMISISSA, VAIMO KOTONA, 2 LASTA) VUOSIANSION MUUTOS V. 1961-75, %



KUVIO 2.

TEOLLISUUDEN TYÖNTEKIJÄN (MIES) PALKKAKEHITYS V. 1960-75, MARKKAA

